

Luomuksen ympäristökasvatuspolitiikka

Johtokunnan 8.4.2013 vahvistama.

1. Ympäristökasvatuspolitiikan tarkoitus

Osana laatutyötä ja tavoitteellista strategista kehittämistä Luomus on päättänyt laatia toimintasektoreitaan linjaavia ja ohjaavia asiakirjoja, politiikkoja. Niiden on tarkoitus määritellä toiminnan sisältöä ja toimintatapoja. Ne antavat käsittelemästään toiminnasta vastauksia kysymyksiin mikä, miksi, mitä, kuka ja kenelle, eli määrittelevät ja rajaavat toimintasektorin, antavat toiminnalle tarkoituksen ja määrittelevät sen sisällön, kuvaavat sektorin vastuunjako Luomuksen organisaatiossa sekä tunnistavat toiminnan kohderyhmät. Poliitikat muodostavat näin perustan tavoiteohjelmille ja mahdollisille toimintasuunnitelmille, jotka antavat vastauksia kysymyksiin miten ja minkälaisin tavoittein. Poliitikat ovat tavoiteaikataulusta riippumattomia, toisin kuin tavoiteohjelmat, joskin niiden tulee olla dynaamisia siten, että niitä tarvittaessa päivitetään toimintaa paremmin palveleviksi.

Luomuksella on kolme ydintoimintoa: (1) tieteellinen kokoelmanhoito, (2) tutkimus ja (3) asiantuntijatoiminta. Jälkimmäiseen kuuluu useita osatoimintoja, kuten asiantuntijuus hallinnossa ja mediassa, tiedettä popularisoivat julkaisut sekä näyttelyt oheistoimintoineen, joissa kaikissa korostuu yhteiskunnallinen vuorovaikutus. Ympäristökasvatuspolitiikka linjaa merkittävää osaa Luomuksen asiantuntijatoiminnasta, alla kohdissa 2.–11. kuvatuin tavoin. Luomus toteuttaa ympäristökasvatuksen periaatteita Helsingin yliopiston ja Luomuksen mission pohjalta, ja tämä politiikka määrittelee ja rajaa ympäristökasvatuksen Luomuksen toiminnan kontekstissa.

2. Ympäristökasvatuksen määritelmä

Luomuksen valistustoiminta kuuluu ympäristökasvatuksen piiriin. Ympäristökasvatus on kasvatuksellista toimintaa, joka tukee elinikäistä oppimisprosessia siten, että yksilöiden tai yhteisöiden arvot, tiedot, taidot sekä toimintatavat muuttuvat kestävästä kehityksen mukaisiksi¹. Tavoitteena on, että ihminen ymmärtää omien tekojensa vaikutukset muihin ihmisiin, luontoon ja yhteiskuntaan ja myös toimii ymmärryksensä mukaisesti².

Luomuksen ympäristökasvatus on yksi Helsingin yliopiston toimintamalleista, joilla osaamista siirretään tutkijayhteisöstä muuhun yhteiskuntaan, sekä yksi Helsingin yliopiston tarjoamista elinikäisen oppimisen palvelumuodoista. Luomuksen ympäristökasvatus perustuu sen hallinnoimiin luonnontieteellisiin kansalliskokeelmiin sekä Luomuksen ja Helsingin yliopiston tutkimukseen.

Luomuksen ympäristökasvatuksen tavoitteena on lisätä luonnontuntemusta ja mielenkiintoa luontoa kohtaan sekä herättää kantamaan vastuuta ympäristöstä ja kestävästä tulevaisuudesta. Tutkimuksesta syntyvää tietoa jaetaan elämyksellisesti ja vuorovaikutteisesti, ja toiminta tukee ympäristöherkkyyden ja -vastuullisuuden kehittymistä.

---

¹ Heinonen & Luomi (toim.) 2008, *Ympäristökasvatuksen käsitteiden määritelmäluonnos*

² Salonen 2012, *Sosiaalinen saneeraus - tie ekososiaaliseen sivistykseen*, teoksessa Helne & Silvasti, *Yhteyksien kirja - etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*

3. Luomuksen ympäristökasvatusta ohjaavat strategiset linjaukset

Helsingin yliopiston arvot: Totuus, tieto, kriittisyys, luovuus, autonomia, sivistys, hyvinvointi.

Helsingin yliopiston missio: Helsingin yliopisto on Suomen monipuolisin tieteen, sivistyksen ja henkisen uudistumisen instituutio, tulevaisuuden rakentaja ja edelläkävijä.

Helsingin yliopiston visio 2020: Huipulle ja yhteiskuntaan

Luomuksen missio: Luonnontieteellinen keskusmuseo vastaa luonnontieteellisten kansalliskokeelmien säilyttämisestä, kartuttamisesta ja näytteillepanosta sekä näihin liittyvästä tutkimuksesta ja opetuksesta.

Helsingin yliopiston voimassa olevan strategian ja Luomuksen voimassa olevan tavoiteohjelman tavoitteet (Liite 1).

4. Luomuksen ympäristökasvatuksen missio ja visio

Missio: Luonnontieteellisten kansalliskokeelmien ja tutkimuksen tulkinta yleisölle Helsingin yliopiston arvojen mukaisesti sekä Helsingin yliopiston ja Luomuksen strategisia tavoitteita toteuttaen.

Visio: Tutkimus eläväksi – oivalluksista muutokseen

5. Viitekehys: mitä Luomuksen ympäristökasvatus tukee ja täydentää?

Luomuksen ympäristökasvatus on osa yhteiskuntamme pyrkimystä kohti kestävästä kehitystä.

Luomuksen ympäristökasvatus täydentää muualla tehtävää työtä tukemalla samoja tavoitteita – ympäristötietoisuutta, ympäristöherkkyyttä ja ympäristövastuullisuutta – mutta täydentämällä sisältöjä ja keinoja:

- Luomus tukee ympäristötietoisuutta popularisoimalla uusinta tutkimustietoa eri kohderyhmiä puhuttelevalla tavalla.
- Luomus tukee ympäristöherkkyyttä kehittämällä elämyksellisiä ja vaikuttavia yleisökohteita.
- Luomus tukee ympäristövastuullisuutta etsimällä ja esittelemällä ratkaisuja globaaleihin haasteisiin ja tukee omalla esimerkillään toimintatapojen muuttumista kestävästä kehityksen mukaisiksi.

Luomuksen ympäristökasvatuksen tulee tukea ja täydentää erityisesti seuraavia:

- Helsingin yliopiston opetusta ja yhteiskunnallista vuorovaikutusta
- Peruskoulujen ja lukioiden opetussuunnitelmia (OPS)
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (Vasu)
- Luonnonvara-alan oppilaitosten opetusohjelmia
- Kansalaisten ympäristötietoisuutta
- Kansalaisten yleistä sivistystä

6. Aihepiirit: mistä Luomus haluaa kertoa kohderyhmilleen ympäristökasvatuksen keinoin?

- Yleinen luontotieto
Tähän aihepiiriin kuuluu eliölajien, mineraalien ja kivilajien esittely; geologisten, evolutiivisten, populaatioekologisten ja fenologisten prosessien selventäminen; sekä muu perustieto geologiasta, eläintieteestä, kasvi- ja sienitieteestä sekä paleontologiasta.
- Globaalit haasteet ja kestävä kehitys
Luomuksen toiminnan kannalta keskeisimmät kokonaisuudet ovat biodiversiteettikriisi eli luonnon monimuotoisuuden nopea väheneminen, raaka-aineiden riittävyys ja ilmastonmuutos.

Biodiversiteettikriisissä Luomuksen asiantuntijuus kattaa erityisesti lajien uhanalaistumisen ja sen keskeisimmät syyt, kuten elinympäristöjen häviämisen, haitallisten vieraslajien leviämisen, ilmaston nopean muuttumisen, kantojen ylihyödyntämisen ja uhanalaisten lajien kaupan. Raaka-ainekysymykset liittyvät Luomuksen tehtäviin erityisesti uusiutumattomien luonnonvarojen, kuten mineraalien, loppumisen sekä uusiutuvien luonnonvarojen liikakäytön osalta. Ilmastonmuutoksen ymmärtämisessä Luomuksen näkökulma on erityisesti ilmaston vaikutus lajistoon ja maisemaan ennen ja nyt, kuten fenologiset muutokset, levinneisyyden muutokset, lajien uhanalaistuminen ja sukupuutot, ilmaston rooli evoluutiossa sekä ilmaston ja geologisten ilmiöiden välinen vuorovaikutus.

Globaalihaasteiden ratkaisuja käsiteltäessä yksittäisen kansalaisen näkökulma tuodaan esille, jotta Luomuksen ympäristökasvatus syventäisi kansalaisten luontosuhdetta ja antaisi kaikille kohderyhmille vastauksia kysymykseen ”mitä *minä* voin tehdä ongelmien ratkaisemiseksi?”.

Esimerkkejä valittaessa painopiste on Luomuksen työssä, kuten tiedonkeruussa, tutkimusmenetelmien kehittämisessä sekä lajisuojelun uusien menetelmien kehittämisessä ja toteuttamisessa. Tieteellisten kokoelmien merkitystä korostetaan. Esille nostetaan erityisesti Luomuksen tutkimia ajankohtaisia asioita, kuten lajistokartoitukset ja kannanvaihteluiden tutkimus, uhanalaisuusarvioinnit, petolintujen keinopesät, siemenpankkitoiminta ja muu ex situ -suojaus, avustettu leviäminen, vieraslajitiedon kerääminen, bio-osuusmääritykset ja viherkatot.

7. Sisältö: mistä Luomuksen ympäristökasvatuksessaan käyttämä tieto ammennetaan?

1. Luomuksen oma, meneillään oleva tutkimus
2. Luomuksen oma, aiemmin tehty tutkimus
3. Muut Luomuksen sisällöt (kansalliskokoelmat ja niiden hoitaminen, asiantuntijuus)
4. Helsingin yliopiston tutkimus
5. Suomalainen tutkimus
6. Kansainvälinen tutkimus
7. Biologinen ja geologinen yleistieto

Tämä on prioriteettiluettelo: kun jotakin aihetta esitellään, ja aihetta esiteltäessä esimerkit tai nostot valitaan, ammennetaan ensisijaisesti Luomuksen nykyisestä tai aiemmasta tutkimuksesta tai muista sisällöistä, toissijaisesti muusta Helsingin yliopiston tutkimuksesta ja niin edelleen.

Luettelo sovelletaan näyttelyissä, yleistajuisessa julkaisemisessa, yleistajuisissa esitelmissä ja mediakontakteissa aina kun mahdollista. Yleistajuisia artikkeleita laaditaan ensisijaisesti kirjoittajan omasta tutkimuksesta tai muusta Luomuksessa tehtävästä työstä. Näyttelyihin esimerkkiobjekteiksi valitaan ensisijaisesti sellaisia, joita Luomus tutkii tai jotka ovat Luomuksen kokoelmissa poikkeuksellisen arvokkaita. Mediassa toimitaan asiantuntijana ensisijaisesti Luomuksen työhön liittyvissä kysymyksissä.

8. Toiminnot: missä toiminnoissa toteutetaan Luomuksen ympäristökasvatusta?

- Luonnontieteellisen museon pysyvät ja vaihtuvat näyttelyt
- Kasvitieteellisten puutarhojen yleisölle avoimet kokoelmat
- Opastukset, tietoiskut
- Työpajat
- Yleisötapahtumat
- Yleisöluennot ja -esitelmät
- Luomuksen kustantamat/julkaisemat/tekemät yleistajuiset tiedekirjat
- Luomuksen kustantamat lehdet
- Tiedettä popularisoivat julkaisut
- Viestintä ja markkinointi
- Asiakaspalvelu
- Asiantuntijoiden suorat kontaktit yleisöön (esim. yleisökysymykset)
- Yhteistyö opettajien ja opettajakoulutuksen kanssa
- Yhteistyö muiden ympäristökasvatustoimijoiden ja -verkostojen kanssa sekä Suomessa että ulkomailta

Luomuksen ympäristökasvatuksen toimintoihin eivät sisälly tieteellinen julkaisutoiminta, yliopisto-opetus eikä asiantuntijatyöryhmissä toimiminen (esim. ympäristö- tai luonnonvarahallinnossa). Tehdessään tutkimusta, opettaessaan yliopistossa tai toimiessaan asiantuntijana erilaisissa työryhmissä Luomuksen henkilökunta esiintyy omalla tieteellisellä ja ammatillisella asiantuntemuksellaan. Sen sijaan toimittaessa näyttelyiden sisällöntuottajana, pidettäessä yleisöluentoja tai annettaessa haastatteluja noudatetaan ympäristökasvatuspolitiikkaa.

9. Vastuunjako: kuka toteuttaa Luomuksen ympäristökasvatusta?

1. Yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ohjausryhmä (YVV-OR) laatii ympäristökasvatuspolitiikan sekä vastaa sen kehittämisestä ja toteutumisesta.
2. Johtokunta vahvistaa ympäristökasvatuspolitiikan laitoksen johtajan esittelystä.
3. Johtoryhmä valvoo ympäristökasvatuspolitiikan toteutumista koko Luomuksessa.
4. Näyttelytiimi vastaa ympäristökasvatuspolitiikan toteuttamisesta yleisökohteissa yhteistyössä viestintä- ja markkinointi-, asiakaspalvelu-, konservointi- sekä puutarhatiimin kanssa. Lisäksi näyttelytiimi vastaa ympäristökasvatuspolitiikan toteuttamisesta tehtäessä yhteistyötä opettajien ja ympäristökasvattajien kanssa.
5. Viestintä- ja markkinointitiimi vastaa ympäristökasvatuspolitiikan toteuttamisesta viestinnässä ja markkinoinnissa.

6. Asiakaspalvelutiimi vastaa ympäristökasvatuspolitiikan toteuttamisesta asiakaspalvelussa.
7. Puutarhatiimi ja kasvitieteen yksikön kokoelmatiimit vastaavat ympäristökasvatuksen tukemisesta kasvitieteellisissä puutarhoissa.
8. Eläintieteen yksikön kokoelmatiimit vastaavat eläintieteellisten kokoelmien käytöstä ympäristökasvatuksessa.
9. Geologian tiimi vastaa geologisten ja paleontologisten kokoelmien käytöstä ympäristökasvatuksessa.
10. Jokainen Luomuksen työntekijä ja Luomuksessa työskentelevä vieraileva tutkija vastaa omalta osaltaan ympäristökasvatuspolitiikan toteuttamisesta yleistajuisessa julkaisutoiminnassa sekä yleisö- ja mediakontakteissa toimiessaan Luomuksen nimen alla.

10. Kohderyhmät: kenelle Luomuksen ympäristökasvatus suunnataan?

Onnistuneen ja kohderyhmiin vaikuttavan ympäristökasvatuksen kulmakivenä on kohderyhmien tuntemus ja osallistaminen sekä tämän hyödyntäminen syvällisen vuorovaikutuksen saavuttamiseksi.

Luomuksen ympäristökasvatuksen ensisijaisia kohderyhmiä ovat:

- Yleisökohteiden vieraat, jotka jakautuvat eri ikäryhmiin ja eri kansalaisuuksiin, vierailijaryhmiin ja yksittäisiin kävijöihin sekä erityisryhmiin
- Verkkoyleisö: Luomuksen verkkopalvelujen käyttäjät ja muut verkkokäyttäjät
- Yleissivistävät oppilaitokset, oppilaat ja opettajat kustakin: päiväkodit, esikoulut, alakoulut, yläkoulut, lukiot
- Erikoistuneet oppilaitokset, opiskelijat ja opettajat kustakin: ammattioppilaitokset, korkeakoulut, opistot
- Helsingin yliopiston opiskelijat, tutkijat ja opettajat, muu henkilöstö ja alumnit
- Media
- Yritykset
- Muiden luonnontieteellisten museoiden ja kasvitieteellisten puutarhojen henkilöstö
- Muut ympäristökasvattajat
- Järjestöt, yhdistykset ja seurakunnat, esimerkiksi ympäristö- ja suojelujärjestöt, harrastaja- ja tieteelliset järjestöt, puutarhayhdistykset, nuorisojärjestöt
- Luomuksen toiminnan nykyiset ja potentiaaliset rahoittajat
- Viranomaiset ja päättäjät

11. Keinot: miten Luomuksen ympäristökasvatusta toteutetaan?

Ympäristökasvatuksen käytännön toteutuksen keinot ja menettelytavat valitaan asiakaslähtöisesti kohderyhmien mukaan Poliitiikan linjauksen mukaisesti Luomuksen ympäristökasvatusta kuitenkin tulee toteuttaa siten, että:

- Luomuksen ympäristökasvatuksen missio ja visio toteutuvat.
- Valitaan sopivimmat keinot kullekin kohderyhmälle ja aihepiirille soveltaen parasta pedagogista osaamista.
- Poliitiikan määrittelemät aihepiirit välittyvät tasapainoisesti; globaalit haasteet ja niiden ratkaiseminen tuodaan aikaisempaa painokkaammin mukaan ympäristökasvatukseen.

- Aihepiirit sidotaan politiikan määrittelemään viitekehykseen tasapainoisesti: koko viitekehykseen pyritään tarjoamaan kaikkia aihepiirejä, kuhunkin yhteyteen sopivalla painotuksella ja tavalla.
- Sisällöt valitaan kohdan 7 luetteloä prioriteettijärjestyksenä soveltaen.

12. Vaikuttavuuden arviointi

Ympäristökasvatuspolitiikan *soveltamista* seurataan Luomuksessa itsearvioinnin, asiakaspalautteen ja asiakaskyselyiden avulla. Poliitiikan *vaikuttavuuden* arviointiin ei Luomuksessa kuitenkaan ole omaa erityisosaamista eikä riittäviä resursseja. Vaikuttavuuden arviointia tarjotaan siksi esimerkiksi pedagogisten tai museologisten opinnäytetöiden aiheiksi, ja opinnäytetöiden toteuttamista tuetaan. Töiden tulokset otetaan huomioon ympäristökasvatuspolitiikan kehittämisessä.

Liite 1. Helsingin yliopiston strategian ja Luomuksen tavoiteohjelman tavoitteet, jotka ohjaavat Luomuksen ympäristökasvatusta strategiakaudella 2013–2016.

Helsingin yliopiston strategian 2013-2016 tavoitteet:

1. Helsingin yliopisto kuuluu maailman 50 parhaan yliopiston joukkoon.
2. Helsingin yliopisto kantaa vastuunsa yhteiskunnallisena vaikuttajana. Kehittämiskohteita:
  - tutkimus ja osaaminen yhteiskunnan käyttöön
  - osallistava toimija – vuorovaikutuksella ratkaisuihin
  - tärkeät yhteistyötahot yliopiston vaikutuspiiriin

Luomuksen tavoiteohjelman 2013-2016 tavoitteet:

Strateginen tavoite: Luomus on keskeinen tekijä Helsingin yliopiston yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa.

- Kehittämiskohde *Tutkimus ja osaaminen yhteiskunnan käyttöön: Luomuksen kansalaisille suunnattu, tutkimustietoon perustuva ympäristökasvatus on yksi elinikäisen oppimisen palvelumuoto sekä keskeinen foorumi keskustella globaaleista ympäristöongelmista. Tutkijoiden toimiminen julkisen sektorin elimissä on tehokasta tutkimustiedon saattamista suoraan yhteiskunnan käyttöön.*
  - Toimenpide *Ympäristökasvatuksen tutkimuslähtöisyyden painottaminen: Laaditaan ympäristökasvatuksen ja tieteen popularisoinnin periaateohjelma (public education programme), jossa painotetaan tutkimuslähtöisyyttä. Luomuksen näyttelyihin tuotetaan entistä enemmän sisältöä suoraan Helsingin yliopiston ja Luomuksen tutkimuksesta. Kasvitieteellisten puutarhojen yhteyteen kehitetään ympäristökasvatusta, jonka sisällössä painotetaan Helsingin yliopiston ja Luomuksen tutkimusta. Jatketaan ympäristökasvatuksen sovittamista koulujen opetussuunnitelmiin.*
- Kehittämiskohde *Osallistava toimija - vuorovaikutuksella ratkaisuihin: Luomus haluaa profiloita ympäristökasvatustaan tutkimuslähtöisyyden lisäksi merkittäviä maailmanlaajuisia ympäristöongelmia käsittelevään suuntaan. Haluamme tarjota koko Helsingin yliopistolle puitteet monitieteisten kohtaamisten järjestämiseksi viestimällä organisaation sisällä, että Luomuksessa Helsingin yliopistolla on jatkuva 'Tiedekulma', jota tulisi hyödyntää nykyistä monipuolisemmin.*
  - Toimenpide *Monitieteisten kohtaamisten edistäminen: Painotetaan ympäristökasvatuksessa ajankohtaisia globaaliongelmia (biodiversiteettikriisi, ilmastonmuutos, vieraslajit, raaka-ainekysymykset) ja niihin tutkimuksella etsittäviä ratkaisuja. Järjestetään tavoitetta tukevia tapahtumia eri kohderyhmille ja uudenaikaisissa rajapinnoissa. Laaditaan viestintästrategia, jolla varmistetaan tehokas viestintä. Ympäristökasvatuksen uudelleenpainotettua viestiä tuodaan selkeämmin ja monipuolisemmin esille kotisivuilla ja erityisesti sosiaalisessa mediassa.*